

ÚT MENTI KERESZTEK, SZOBROK A MOLDVAI MAGYARFALUBAN

Magyarfalu

Magyarfalu a moldvai Szeret folyótól keletre, Bákó (Bacău) megye délkeleti sarkában fekszik. Hivatalos neve Arini; közigazgatásilag a szomszédos Găiceana községhez tartozik. A népcsoport eredetét valamint, a letelepedési rétegeket figyelembe vevő néprajzi és nyelvészeti disztinkció a települést a széke-lyes csángó falvak közé sorolja.¹

Magyarfalu történeti múltjáról kevés írott forrás áll rendelkezésre.² Az 1930-as népszámlálási adatok szerint 843-an lakták a falut. Egy évtizeddel később 348 személy a másfél évig tartó (ki)vándorlást követően a mai Baranya megyei Egyházaskozáron telepedett meg.³ Ma mintegy 1500 főt számlál Magyarfalu lakossága. Néhány román etnikumú, ortodox vallású személy kivételével valamennyien magyar ajkú, római katolikus vallásúak.

A jelenleg is álló római katolikus templom 1906–1914 között épült, a tűzvészben leégett egykori fából épített kápolna helyett.⁴ Az 1977-es romániai földrengés során megsérül épületet a rekonstrukciós munkák alatt jelentősen kibővítették, szentélyét átépítették.

Korunkban természetes jelenségnek számít az, hogy az „archaikus”, „vallásos társadalom” és világkép a modernizáció hatására felbomlik, átalakul. A technológiai eszközök elterjedése, a tömeges külföldi (munka) migráció és az ennek következtében kialakult életmódváltozás, az etnikai és vallási homogenitás felbomlása, az intézményes oktatás minőségibbé válása, egyszóval a modernizáció, hozzájárult a – magától terjedő és tudatos ellenőrzés alá kevéssé vont – sajátos értelemben vett polgárosodási folyamat kialakulásához, amely a mai moldvai (magyar) katolikus közösségek lakóira, kultúrájára jellemző.

¹ KISS 2001. 307.; TÁNCZOS 1997.

² Az elérhető források feldolgozása Benda Kálmán (BENDA 1989), Domokos Pál Péter (DOMOKOS 1987), Halász Péter (HALÁSZ 1981), Jerney János (JERNEY 1844), Lükő Gábor (LÜKŐ 1936) stb. munkáiban jelentek meg.

³ DOMOKOS 1987. 535.; HALÁSZ 1981. 4.; HEGEDŰS 1952. 5.

⁴ A korabeli temető közelébe épített templomot eredetileg Szent István magyar király tiszteletére ajánlották. A XX. század második felében az akkori plébános, Mihai Ungureanu a település nevével (Ungureni-ról Arini-ra) együtt a templom patricíniumát (előbb első István vértanúra majd Kisboldogasszonyra) is megváltoztatta.

Ebben a folyamatban jelentős szerepet töltenek be azok az identitásmodelláló tényezők, közösség-megtartó, a közösségi normát erősítő szakrális kisépületek, tárgyi szimbólumok, amelyek a lokális kultúra változó elemei között, részleges vagy teljes értékű funkcióváltással továbbra is fennmaradnak. Az útmenti keresztből a hozzájuk kapcsolódó kollektív hit, képzet és a köréjük kialakuló kultusz által lesz „emlékezés hely”. Jelen dolgozat a mai Magyarfalu közterein álló keresztekkel, szakrális jelekkel kapcsolatos adatokat foglalja össze.

Szent és profán tér

A szakrális jelek ismertetése előtt, néhány, témával kapcsolatos általános megjegyzés. Minthogy a helyi egyházi források, matrikulák, a kutató számára hozzáférhetetlenek, a dolgozat tartalmát elsősorban a terepgyakorlat során gyűjtött adatok képezik.

Magyarfalu nyilvános terein álló útmenti kereszték, szobrok fölállításának oka, ideje és körülményei, a szakrális tárgyak funkciója és a helyiek hozzájuk való viszonya változó.

A korábban számos – gyakran szinkretikus – vallási funkciót (akár egyéni vagy közösségi szintű, akár magánáhítat vagy liturgikus jellegű) betöltő útmenti kereszték szerepe napjainkra megváltozott.

A beszélgetőtársak elmondása szerint a kereszték funkcióját, vallási és történeti szimbolikáját ma már kevesen ismerik, így az egykor szakrális térnek számító hely, jellemzően profán köztéri funkciót tölt be (pl. csordaváró hely, autóbuszmegálló, vásártartás, találkozóponst stb.). Bár az útmenti keresztékhez való viszonyban ma, a helyiek körében általánosan elterjed térbeosztó szempont a meghatározó, a szakrális jelek terében bizonyos, a helyi (erkölcsi természetű) normákkal ellentétes cselekedetek végrehajtása továbbra sem megengedett.

A (szakrális) térnek megfelelő magatartás értelmében néhányan ma is keresztvetéssel vagy „Dicsértessék a Jézus Krisztus” doxológia elmondásával „üdvözlik” a szakrális építményeket. A vallásos kultuszt szélesebb, nyilvános körben is gyakorló hívők számára az útmenti kereszt „tér-oltárnak” számít, amely a tágabb profán teret szakrális jelentéssel tölti be, és ahol a hívő egy térben mozog a Szenttel.

Szakrális tér-jelek: útmenti szobrok és kereszték

Magyarfalu nyilvános közterein jelenleg a következő, hivatalosan felszentelt szakrális építmények állnak: öt feszület; két szobor; három emlékkereszt ill. ugyanannyi határkereszt valamint két halálos baleset helyszínét jelölő sírjel. Összesen tehát tizenöt útmenti kereszt ill. szobor található.⁵

⁵ A 2007-es nyári viharok következtében a 10b. számú képen látható két határjel tönkrement.

Az építmények a település „térképén” az alábbi sorrendben helyezkednek el (ld. a mellékelt térképet): a falu főbejáratának határában található az egyik feszület (1. kép); az egykori harangozó, Gusa János háza előtt áll az egyik határkereszt (2. kép); a templomkerítés tövében a második feszület (3. kép); mellette, Kozsán Ágoston kertjében az egyik szobor (4. kép); ennek szomszédjában, Ciklós Miklós portája előtt áll a harmadik feszület (5. kép); a településcentrumnak számító, II. János Pátról nevezett kultúrotthon előtt található a negyedik feszület (6. kép); vele szemben egy emlékkereszt (7. kép); az emlékkeresztől balra nyíló utcán, Csimpolyás Sebestyén kapuja előtt áll a második szobor (8. kép); a kultúrház fölötti, egykori kápolna s azt körbevevő temető helyén található az ötödik feszület (9. kép), a két határkereszt (10a. és 10b. kép) és a két emlékjel (11. kép); a temetőtől balra fekvő Arinosa utcán található végül a két sírjel (12. és 13. kép). A következőkben, a fentiekben vázolt sorrendben írjuk le az egyes építményekre vonatkozó adatokat.

1. kép

Magyarfalu Gajcsána felőli bejáratánál a 2002-öt megelőző évtizedekben egy több méteres fakereszt állt. A jelenleg látható reprezentatív, esztétikus kivitelű műalkotás Beța Petru helyi plébános kezdeményezésére épült. Az építmény a közösség Izraelben és Magyarországon dolgozó tagjai, valamint a helyeik közös adományából valósult meg. A betonból öntött, fehér színű kereszten Petrás Mária keramikus, képzőművész alkotása áll. Az agyagból mintázott korpusz barna színű. A kisépítmény gondozását a harangozó és segédjei ill. a közelben lakó családok végzik.

A jászvásári egyházmegye főpásztora öt évenként látogat Magyarfaluba, általában a bérmálás szentségének a kiszolgáltatása végett. A szertartásra egybegyűlt közösség ekkor a rítus bevezető helyszínéül szolgáló építmény előtt várja a főpásztort, amit arra az alkalomra további szakrális tárgyakkal, virággal és textíliákkal díszítenek ki. Az újmise szertartásának valamint a különböző célból elvégzett processzióknak szintén ez a tér a kiindulópontja.

Méretetek: szélesség: 115 cm, hossz: 215 cm.

2. kép

Az egykori harangozó család, Gusa János házána kerítésén kívüli s egyben a faluközösség által lakott terület (egyik) határában álló, fából készült kereszten olvashatatlan betűnyomok láthatók. A kereszt a mai méreténél jóval nagyobb volt. A földbe rothadt alsó részét időnként levágják, lejjebb ássák, méretéből ezáltal fokozatosan veszít. A kereszt az egykori esőkérő körmenetek egyik (ima)állomásaként is szolgált. Gondozását a család végzi.

Méretetek: szélesség: 103 cm, hossz: 172 cm.

3. kép

A templomudvaron álló feszületet Beța Petru plébános állíttatta 1980-ban, plébánosi éveinek első felében. A zöld színre festett kereszt ezüstsínű feliratán a következő írás olvasható: „Măntuiește-ți sufletul!” (azaz: „Mentsd meg a lelke-

det!"). A keresztet a templomudvar gondozásával együtt tartják rendben a plébánián segédkező fiatalok.

Méretük: szélesség: 94 cm, hossz: 250 cm.

4. kép

Magyarfalu második műalkotását, köztéri szobrát 2005. október közepén állította föl az alkotó, Csoma Gergely fotó- és szobrászművész. A Szent István magyar királyt ábrázoló szobor költségeit a budapesti Magyar Máltai Szeretetszolgálat Csángó Koordinációs Irodája, valamint a XX. század derekán a Baranya megyei Egyházaskozárra áttelepült magyarfalusiak fizették. A fából faragott emlékmű kétnyelvű felirata a következő: „Szent István Sfinte Ștefan roaga-te pentru noi. Szent István imádkozz érettünk. E fát faragta a Szent Király emlékére Gergely a Pózás 2005. Emelte e fát Európa a Csángókért Alapítvány, Ládás József, Magyar Máltai Szeretetszolgálat. Segítette: a Bogdán, Fodor, Kozsán, Turbuk család és bácsi Zoli”.

Méretük: szélesség: 82 cm, hossz: 270 cm.

5. kép

A templom közvetlen szomszédjában lakó Ciklós Miklós portája előtt álló korpuszt, a mai magyarfalusi templom átépítését követően (az 1970-es évek második felében) állította az egykori egyházi vezetőség ill. egyházközség. A betonból öntött, fehérszínre festett keresztén kisméretű korpusz, körülötte deszkából állított alacsony kerítés, benne tavasztól őszig természetes, télen pedig művirág díszek helyezkednek el.

A feszület előtti köztér a vasárnapi misére történő gyülekezés helyszíne, s egyben a Bacău és Adjud városokba közlekedő mikrobusz állomáshelye. A kisépítmény gondozását a plébánián szolgáló két nővér valamint Ciklós Miklós családja látja el.

Méretük: szélesség: 117 cm, hossz: 190 cm.

6. kép

A településcentrumnak számító vásártéren áll a szomszédos csángó település (Diószén) plébánia műhelyében öntött Krisztus-korpusz. A fából ácsolt keresztet a helyi ácsmester, Turbuk Mihály készítette hozzá, 2002 őszén. A vaskerítés a helyi Bogdán Antal munkája, amit közösségi adományból készített. A kereszt metszetén álló nagyméretű óra a templomoltár faláról került át (ez utóbbi helyére az Izraelben dolgozó csoport által adományozott óriás, foszforeszkáló rózsafűző került). A korpuszt a karácsonyi időben világító lámpákkal díszítik.

Méretük: szélesség: 174 cm, hossz: 337 cm.

7. kép

A Szent György képét tartó keresztet 1958. április 5-én állította Gyurka György és Ciklós György.⁶ A közösség körében „Sárkányölő Szent György ke-

---

⁶ Egy másik visszaemlékező szerint az emlékkeresztet Gyurka György és Ládás György állította.

resztnek” nevezett emlékkereszt korábban a mai helyszínétől néhány méterrel távolabb és kerítés nélkül állt. A fából ácsolt, zöld színre festett kereszt fehérszínű feliratán a következő olvasható: „Sfinte Gheorghe, roaga-te pentru noi”, azaz „Szent György, imádkozz érettünk”. Jelenlegi, képpel és kerítéssel bővített formáját 1999-ben kapta.

A kereszt a település főterén áll, amely egyben a vasárnapi vásártartás, valamint a mindennapos csordavárás helyszíne is. Az útmenti keresztek közül a Szent György kereszt az, melyhez hiedelem képzetek, mágikus cselekedetek társulnak. Szent György napján (április 24.) a magyarfalusiak a szóban forgó keresztet és a saját portájukat különböző zöld ágakkal díszítik. A gonoszűző szokás hiedelme szerint, az éjszaka házról-házra szálló Szent György áldást, vagy átkot mér a családokra. Az idősebbek körében elterjedt szokás, hogy Szent György napján „füves hompot” (gyeptéglát) helyeznek a „kapulécra” (kapufélfára). Akinél a portára állított fű elszárad, az „a túlvilágon szájba fogja hordani a vizet, egy mély kútból mindaddig, amíg a fű újra zöld lesz”.⁷

Méretek: kereszt szélesség: 136 cm, hossz: 250 cm; kép szélesség: 59 cm, hossz 67 cm.

8. kép

Csimpolyás Sebestyén portája előtt, fémből készült, kerítéssel ellátott üvegeretben áll, a lourdes-i Szűz Mária képére emlékeztető Mária szobor. A sekrestyés a Mária szobrot abban az évben állította, amikor fia teológiai tanulmányokba kezdett (2002). A szobor gondozását a család végzi.

Méretek: szélesség: 34 cm, hossz: 211 cm.

9. kép

A II. János Pál Kultúrotthon mögötti dombon állt az egykori magyarfalusi kápolna, majd az azt körülvevő „cinterem” (temető). Ezen a helyen 2007 júliusáig egy feszület és négy kereszt állt, kettő közülük a nyári esőzések következtében kidőlt (ld. a 10. kép). A 9. képen látható korpusz korábban a (jelenlegi) templom szomszédjába lakó Kozsán Ágoston portája előtt állt. A betonból öntött keresztet 1979 tavaszán, az állami hatóságok megsemmisítő terve elől, Beța Petru plébános kérésére Gyurka Ferenc traktoros helyezte át a jelenlegi helyére.

Méretek: szélesség: 112 cm, hossz: 197 cm.

10a. 10b. kép

A képen, a 2007 nyarán tönkrement, két fából ácsolt kereszt látható. A szakrális jelek a mindenkori processzióknak, magánáhítatoknak voltak a fontos állomáshelyei. Minthogy a felvétel a jelen dolgozat megírását megelőzően készült, a kisépítmények méretarányainak rögzítésére már nem volt lehetőség.

⁷ Á. M. forrásközlő.

11. kép

A képen látható azonos méretű, betonból öntött két sírjel az 1939–1940/44 között Magyarországra telepedett Feri András és felesége tulajdona, amit áttelepedésükkor emlékül hagytak Magyarfaluban. A sírjelek gondozása a harangozó feladata.

Méretek: jobb oldali kereszt szélesség: 49 cm, hossz 97 cm.; bal oldali kereszt szélesség: 49 cm, hossz: 103 cm.

12. kép

Condo Ilie klézsei csángó traktoros 1964-ben hunyt el Magyarfalu Arinosa nevű utcáján. A halálos baleset helyszínét jelölő, betonból öntött, fehérre meszelt keresztben az alábbi felirat olvasható: „Condo Ilie din Cleja in etate de 26 ani mort in ziua de 10 iunie 1964” azaz „Condo Ilie Klézséből elhunyt 26 éves korában június 10-én 1964-ben”. A haláljelet a szeptember nyolcadiki búcsú alkalmával Magyarfaluba látogató klézsei rokonok gondozzák.

Méretek: szélesség: 57 cm, hossz: 139 cm.

13. kép

Condo Ilie sírjelétől mintegy 20 méterre áll a 2002-ben elhunyt Gyurka Antal sírjele. A zöldre festett vaskereszt feliratán a következő olvasható: „Ghiurca Anton N. 1955 D. 2002”, azaz: „Ghiurca Anton született 1955, elhunyt 2002.” A sírjelt a helyi plébános szentelte föl, gondozását a családtagok végzik.⁸

Méretek: szélesség: 83 cm, hossz: 115 cm.

Összegzés

Jelen dolgozat a moldvai Magyarfalu útmenti keresztjeiről és szobraitól gyűjtött adatokat foglalja össze.

A település nyilvános közterein jelenleg álló tizenöt útmenti kereszt és/vagy szobor állításának oka, körülményei és ideje, a szakrális tárgyak funkciója valamint a helyiek által hordozott hitbéli és magatartásbéli, hozzájuk kapcsolódó viszonya sokszínű.

A kollektív emlékezet szerint korábban a település minden jelentősebb határpontján állt legalább egy, de rendszerint három fából ácsolt nagyméretű kereszt, amelyek település- és közösségvédő funkciójuk mellett a processziók fő állomásainak számítottak.

A szakrális térjelek között vannak határjelek, emlékkeresztek és szobrok valamint haláljelek. Magyarfalu közterein két művészi alkotás található: a Petrás Mária által mintázott korpusz, valamint a Csoma Gergely által faragott Szent István király szobor.

---

⁸ A sírjelek szimbolikája, funkciója a település szakrális térstruktúrájában az útmenti kereszttekétől eltérő. Gyakori a halálfélelmet generáló „jellegük” kiemelése, vagy a kísértetek megjelenésének a terként történő nyilvántartása. Ehhez hasonló képzeteket társítanak a temetőhöz is.

A köztéri kisépitményekhez fűződő viszonyt egykor meghatározó vallásos magatartás vesztett szakralitásából. A tárgyjelekhez kapcsolódó hiedelmek ismerete, cselekvések gyakorlása csak szűk körben jellemző; egyházi körmenetek elvégzése szintén ritka alkalomnak számít. Esztétikai jellegükön túl a szakrális jelek mára térbeosztó pontokként, helymeghatározó terekként funkcionálnak.

Az emlékjelek fölállítását motiváló tényezők közt találjuk a napjainkban meghatározó vallási és etnikai identitást kereső vagy alakító szándékot is. A szimbolikus, rituális térfoglalás elsősorban a közösség távolélő tagjaira jellemző. Ezáltal, e jelképek nem csak a múlttal való folytonosság kifejezését jelentik, hanem a mindenkori önidentifikáció és reprezentáció fontos formáját is biztosítják.

Irodalom

BARNA Gábor

1993 A kiskunsági Mária-szobrok eredetéről. *Néprajzi Értesítő* LXXV. 207–214.

1999 Vallás – identitás – asszimiláció. In: Katona Judit – Viga Gyula szerk. *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc, 209–216.

1984 Kultuszhelyek Gömörben. *Borsodi Művelődés* IX. 43–46.

BARNA Gábor szerk.

2006 *Kép, képmás, kultusz*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 16. Szeged.

BARTHA Elek

1992 *Vallásökológia*. Debrecen

BENDA Kálmán

1989 *Moldvai csángó-magyar okmánytár* I-II. Budapest.

DOMOKOS Pál Péter

1987 *A moldvai magyarság*. Budapest (első kiadása 1931).

GAZDA László

2005 *Codex*. Csíkszereda.

HALÁSZ Péter

1981 *Magyar névtani dolgozatok* 19. Budapest.

HEGEDŰS Lajos

1952 *Moldvai csángó népmesék és beszélgetések*. Budapest.

IANCU Laura

2002 *Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek*. Benedek Katalin szerk. Velence.

2005 *Magyarfalusi emlékek*. Utószó: Benedek Katalin. Budapest.

JERNEY János

1844 *Keleti utazása...* I. kötet. Budapest.

JÓZSA László

1997 (1999) *Megszentelt kövek. Kápolnák, szobrok, keresztek és temetők Kúnszentmártonban*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 4. Szeged.

KISS Jenő

2001 *Magyar dialektológia*. Budapest.

LÜKŐ Gábor

1936 *A moldvai csángók*. Budapest.

Marele Dictionar Geografic al Romaniei. 1902 Bukarest.

PETI Lehet

2005 Szakrális térátélés és szimbolikus ellenőrzése egy csángó falu életében
In. *Korunk* III. /2. Kolozsvár, 62–67.

TÁNCZOS Vilmos

1977 „Hányan vannak a csángók?” *Magyar Kisebbség Új f.* III. 1–2. szám
370–390. Ill. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=6&cikk=M970134.HTM>

1999 *Csapdosó angyal*. Csíkszereda.

TÜSKÉS Gábor

1986 „Mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Budapest.

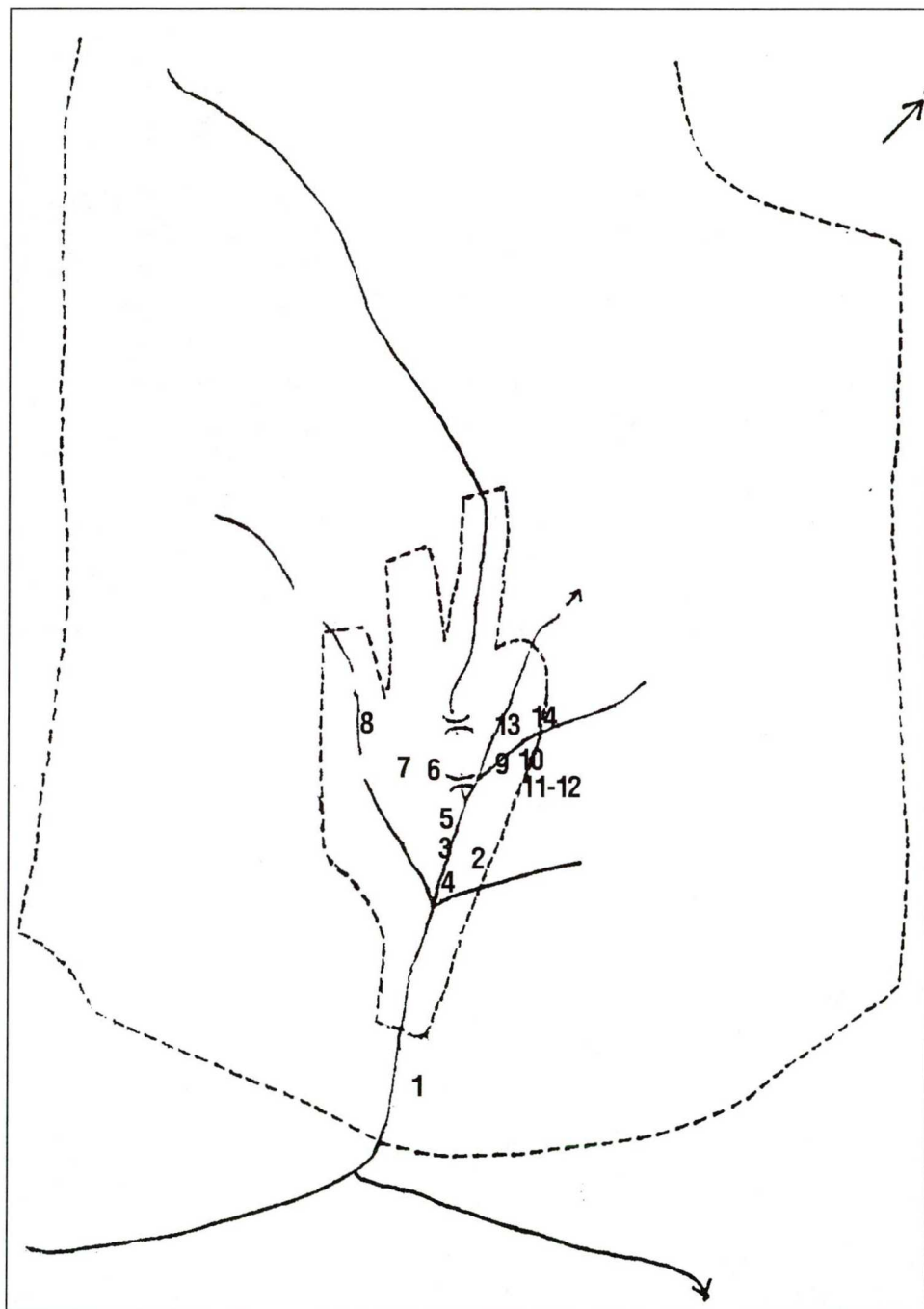
1980 Útmenti és temetői kőfeszületek Abaliget – Orfű környékén.
Ethnographia XCI. 98–113.

Iancu, Laura

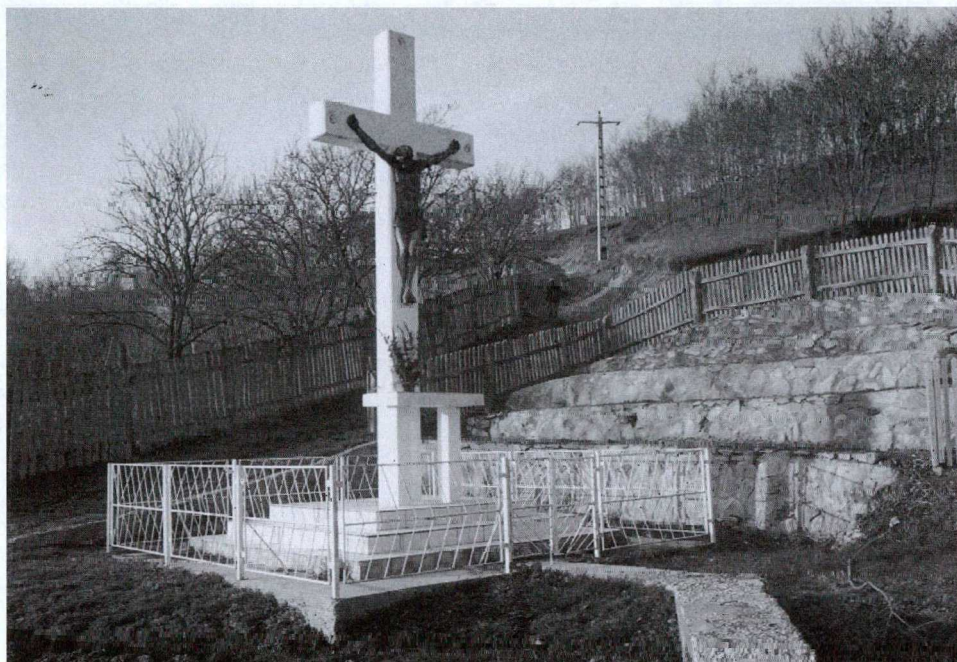
WAYSIDE CROSSES AND STATUES IN THE VILLAGE MAGYARFALU, MOLDVA

Magyarfalu (Rom. Ungureni) is situated in the Eastern part of Moldva, Romania. Its inhabitants are Csango-Hungarians. The author describes the few but varied small sacred monuments erected in the last few years. After the morphological description she reflects on their roles and traditions in the smaller family or wider community. On the one hand the new movements show the continuous demand on sacrality, but on the other hand other objects are only space-markers as signs of secularization. The so-called ‘signs of death’ on places of traffic accidents are modern, sad markers, but they fit well into the local traditions.

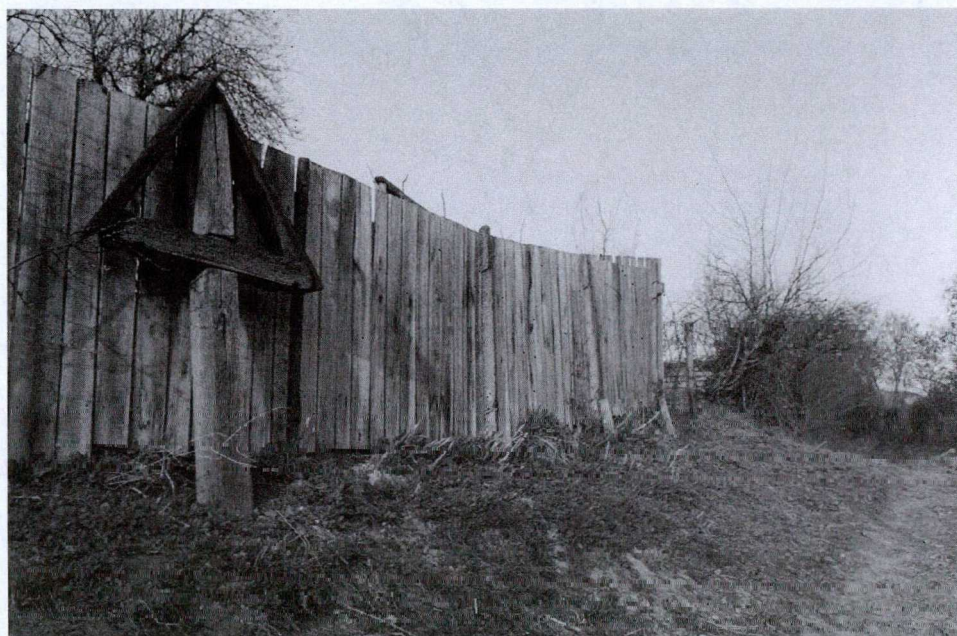

1. A térkép Halász Péter 1981-ben kiadott, Magyarfalva helyneveit tartalmazó munkája alapján készült. A számok a szakrális kisépítmények elhelyezkedési pontjait jelölik.

1. kép: Kereszt a falu bejáratánál

2. kép: Fareszt G. J. kerítésénél

3. kép: Templomudvar keresztje, 1980

4. kép: Szent István szobor, C. A. kertjében, 2005

5. kép: T. M. háza előtti feszület, 1916

6. kép: Kereszt a falu középpontjában megújították: 2002

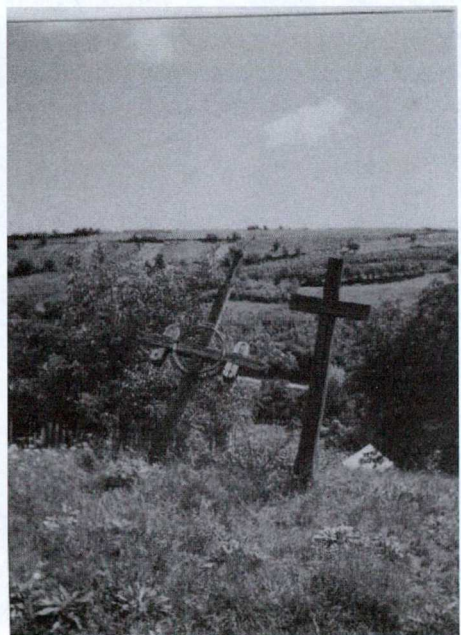
7. kép: Sárkányölő Szent György keresztje.

8. kép: Mária szobor Cs. S. portája előtt

9. kép: 1979-ben a dombra áthelyezett kereszt

10a. kép: Előbbi melletti fakereszt

10b. kép: Fakereszt

11. kép: Előre elkészített temetői keresztek a dombon

12. kép: Balesetben elhunyt Condo Ilie haláljele, 1964

13. kép: Balesetben elhunyt Gyurka Antal haláljele, 2002 .